KRITIKA

TANULMÁNY

TOLNAI GÁBOR EZ ÉV DECEMBERÉBEN TÖLTI BE HATVANADIK ÉLETÉVÉT.
A KÖZELMÚLTBAN — JÁSZ DEZSŐ TÁRSASÁGÁBAN — SZEGEDEN JÁRT. LÁTOGATÁSÁVAL MEGTISZTELTE SZERKESZTŐSÉGÜNKET. MEGRAGADTUK A SZEMÉLYES TALÁLKOZÁS ALKALMÁT: KÖSZÖNTÖTTÜK ŐT — KISSÉ ELŐREHOZVA AZ ÜDVÖZLÉS IDEJÉT — SZÜLETÉSNAPJA KÖZELEDTÉN. KÖSZÖNTÖTTÜK AZ IRODALOMTÖRTÉNÉSZT, A KRITIKUST, AZ EGYETEMI TANÁRT, AZ AKADÉMIKUST, AZ EGYKORI „SZEGEDI FIATALT", A SZEGEDI FIATALOK MŰVÉSZETI KOLLÉGIUMÁNAK EGYIK ALAPÍTÓ TAGJÁT. NEHEZEN TUDNÁNK FELIDÉZNI AZ EGYÜTT TÖLTÖTT ÓRÁK LÉGKÖRÉT — MOST MEG SEM KÍSÉRELJÜK —, DE SZÍVESEN EMLÉKEZÜNK A MÚLTAT ELÉNK TÁRÓ SZAVAIRA, ELIGAZÍTÓ KOMOLY TANÁCSAIRA ÉS FIATALOS KEDÉLYÉRE. FOLYÓIRATUNK JELEN SZÁMÁBAN — A KRITIKAI ROVAT ÉLÉN — EGY *MAI* SZEGEDI FIATAL ÍRÁSÁT KÖZÖLJÜK TOLNAI GÁBOR KÖZELMÚLTBAN MEGJELENT TANULMÁNYKÖTETÉRŐL. *(H. Z.)*

TOLNAI GÁBOR: TANULMÁNYOK

Tizennégy, részben már publikált, részben még ismeretlen tanulmányt fogott össze negyedik gyűjteményes kötetében Tolnai Gábor. A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának egykori tagja, akit most 60. születésnapján köszönthetünk, három évtized munkásságának legjavát nyújtja át az olvasónak, az utolsó három évszázadról. A régmúlt és a közelmúlt foglalkoztatja ezúttal is a szerzőt, akiről már-már közhelynek tűnő megállapítás, hogy egyaránt avatott kezű értője a letűnt korok és a jelen vizsgálatának.

A barokktól napjainkig — ezt a címet is adhatnánk könyvének; e korszak jó néhány jelentős alakját, problémáját idézi fel művében. Utolsó kötetével, az *Évek—Századok*-kal ellentétben a *Tanulmányok*-ban kiegyenlítődik a mérleg, fele-fele arányban szerepelnek a múlt és a jelen, a *Századok* és a *Huszadik Század* képviselői.

Szerzőnk ezúttal is hű önmagához, saját módszerbeli hagyományaihoz: tanulmányai az irodalomtörténész és az esszéíró munkájának ötvözetei. Azon kevesek közé tartozik, akiknek sikerül ezt az ötvözetet kimunkálniuk, olvasmányossá, élvezetesen gördülékennyé tenni a zordabb műnemet. A tanulmányok művészi-emberi értékét növeli kétarcúságuk: szaktanulmányok a múltból, ugyanakkor „jelzések arról a három évtizedről, amelyekben az írások készültek". Így lép párhuzamba Erdély hanyatlása a felszabadulás előtti Magyarország összeomlásával, s a Szent Szövetség légköre a „fasiszta Szent Szövetség"-ével.

Tolnai nyitott szemmel jár a világban, enyhe túlzással azt mondhatnánk, elég neki egy barokk katedrális látványa, hogy átértékelje barokk-koncepcióját, ugyancsak éleslátása segíti az *Ady Rómában* című tanulmány „nyomozásában" is. Nyilván esszéírói vénájának is tulajdonítható, hogy nagy szeretettel, lírai átéléssel rajzolja meg a hozzá emberileg közelálló figurákat (Tótfalusi, Bethlen Miklós), pszichoanalitikus megközelítéssel vázolja fel az öregedő, tanítványai által megtagadott széphalmi mestert — akinek portréjában a beteg Babits önmagára vélt ismerni! A kiváló

elemzés akár egy lélektani dráma alapja is lehetne. Természetesen a lírai felhang, az esszémódszer nagy lehetőséget tartogat az írói önfeltárulkozásra is: „egyszerre torkomon fullad a szó, végigfut rajtam a verejték... Ó, hányszor éreztem már ilyen kínzó izgalmat múltunk egy-egy személyiségénél időzve..."

A már korábban közzétett dolgozatokról elmondhatjuk, hogy hasznukra vált a marxista szempontú revízió, az utóbbi évek kutatásainak eredményei nagymértékben módosíthatják a régebben felállított képleteket. Tolnai Gábor nagyszerűen lépést tart az idővel, felhasználja a modern kutatás tanulságait, s azokat akkor is figyelembe veszi, ha ezzel esetleg előző felfogásának módosítására kényszerül. Szigorú ökonómiával dolgozik ebben az alapos körültekintéssel megszerkesztett könyvében. Bármennyire is kínálkozik pl. a lehetőség, nem nyújtja meg az egyébként nagyon jelentős és izgalmas új dokumentumok betoldásával a Tótfalusi-tanulmányt, hanem csak a jegyzetfejezetben ismerteti azokat. Reméljük, egyszer még igazi tanulmány alakban is találkozhatunk ezzel a problémakörrel!

A *Huszadik Század*-ról szóló munkák legtöbbjében kortárs szól kortársakról; itt az „irodalomtörténeti essé"-hez memoárjelleg társul. A Móricz-, Juhász Gyula-, Radnóti-, *A magyar irodalom és a világirodalom*, és közvetve az *Ady Rómában* c. tanulmányok egyik „szereplője" mindig a szerző. A visszaemlékezések hangvétele bensőséges, meleg, de soha nem lépi át az intimitás határát, a Radnóti-tanulmányt éppen a meleg hangú baráti emlékezés teszi élménnyé. A kötet zárótanulmánya már a jelen: a magyar irodalom térhódítása a világirodalomban, Petőfi, József Attila, Ady és Radnóti Miklós fogadtatása Olaszországban. Petőfi világképével azonosulni tudnak a száz évvel későbbi olasz tömegek, József Attila forradalmi, politikai költészetét — itáliai tradíciók hiányában — képtelenek asszimilálni, Ady az utóbbi évtizedekben kezd ismertté válni, mindent elsöprő, elementáris erővel hat viszont Radnóti költészete, mert megtalálták benne az „európai méretű", „magasan szárnyaló különleges hang"-ot (Vigorelli). A szicíliai írókongresszus megnyugtató tanulsága: — a Babits által megrajzolt sötét horizonton a pirkadat jelei — klasszikusaink, ha megkésve is, de utat törnek a világirodalomba.

Külön említést érdemel még a közel százoldalnyi jegyzetanyag, amely a kérdéssel foglalkozni kívánók számára nagyszerű útmutató, ugyanakkor megmenti a szerzőt és az olvasót a lábjegyzetek kényelmetlen használatától. Úgy érezzük, a *Tanulmányok* méltó a jubileumhoz, és alkalmas arra, hogy az olvasó a könyvvel a kezében köszöntse a hatvanéves Tolnai Gábort. *(Akadémiai Kiadó 1970.)*

JANKOVICS JÓZSEF

VERS

KÁLNOKY LÁSZLÓ: LÁNGOK ÁRNYÉKÁBAN

Az irodalmi köztudat élvonalbeli műfordítót, az olvasó kiváló költőt is becsül Kálnoky Lászlóban. Szellemi környezete a Nyugat hagyományait folytató harmadik nemzedék (Jékely Zoltán, Rónay György, Toldalagi Pál, Vas István). Indulásakor Baudelaire volt mestere, harminc év után fordíthatta is. Első kötete, *Az árnyak kertje* (1939) mérsékelt figyelmet keltett. Visszalapozva meglepődhetünk. A hangütés fiatal rokona a mai érettnek, csak sziszegőbben dühös, bosszúvágyóbb a világ és társadalom gyalázatai miatt.